

Uforskammet morsomt som psykolog

Inger Nyman

Rigmor Mogård

Gerdt Henrik Vedelers faglige virke er preget av bredde, både teoretisk og praktisk. Veien er lang fra Nic Waals institutt, via Universitetets kriminologiske og psykologiske institutter, over til oppbygging av psykisk helsevern for barn og unge i Finnmark, for så å lande i Vestfold med familierapi som interesseområde.

Vedeler har søkt utfordringer og tatt sine tak der det trengtes, i nord og sør i landet. Han er en aktiv 75-åring med nysgjerrigheten og arbeidsgleden intakt. Hans virke som veileder er til glede for mange yngre kolleger.

– *Du ble ferdig cand. psychol. i 1951.*

– Jeg ville helt fra begynnelsen bli klinisk psykolog. Like etter eksamen bød det seg ikke noen jobb på det feltet. Jeg takket derfor ja til en forskningsassistentjobb under Ragnar Rommetveit ved Institutt for samfunnsforskning. Jeg kom der i kontakt med et interessant miljø med sentrale personligheter innen sosialpsykologi og sosiologi.

– *Hva var det som bragte deg over til psykisk helsevern?*

– Jeg havnet ved en tilfeldighet ved Nic Waals institutt. En stund før instituttet nede på Skillebekk ble til, kontaktet jeg Nic Waal privat for å snakke om en eventuell egenerapi. Det ble en blanding av klinisk intervju og jobbintervju. Det er kanskje slik i pionerperioder at man ikke er så nøye med å gå etter boka.

– Min første lønnete jobb ble som telefonvakt på venteværelset på Skillebekk. Jeg var en av de første utdanningskandidater på psykologsiden. Som utdanningskandidat fikk man ikke særlig mye lønn. Man fikk per pasient og arbeidsoppgave i Nic Waals navn. Vi var glade for å ha fått en mulighet for å lære og være med der ting foregikk.

– *Du var to år ved Nic Waals institutt før du havnet i Vestfold. Utsendt fra Nic Waal?*

– «Beordret». Nic Waal visste om en stilling i Vestfold som ville passe for meg. Private relasjoner hadde den gang stor betydning i vårt lille miljø. Anton Jervell, direktør og indremedisiner med sterke sosialmedisinske interesser, åpnet i 1955 en klinikk for psykisk helsevern for barn og ungdom ved Vestfold sentralsykehus. Legen Hilchen Sommerschildt og sosialkurator Inger Marie Tharis ble ansatt der sammen med meg. Jervell var medlem av det kommunale vergeråd i Tønsberg, forgjengeren for barnevernsnemnda. Han hadde sett mye elendighet blant barn og deres familier, og hadde en idé om at psykisk helsevern skulle være en fagstøtte for barnevernet. Barnevernets barn skulle få kvalifisert hjelp ved det som fikk navnet Barnevern klinikken.

Nyutdannete eksperter – i folks øyne

– Verken Hilchen eller jeg var spesialister da vi kom til Vestfold. Men i folks øyne var vi likevel «ekspertene fra Oslo». Aldri har jeg vært så mye ekspert som den gang. Siden har jeg blitt mer og mer skeptisk til ekspertrollen, men den gang må jeg innrømme at det føltes fint. Vi fortsatte med den arbeidsstilen vi hadde lært på Nic Waal, men drev også utadrettet virksomhet. Vi kjørte rundt i våre nyervervede folkevogner, holdt foredrag og drev opplysningsarbeid i kommunene rundt i Vestfold. Hovedvekten lå på det kliniske arbeidet. Vi fikk kontorer og sandkasse og gikk i gang.

– Vi reiste mye hjem til klientene. Prinsippet om å komme så nær inn på familien som mulig var noe vi hadde tatt med oss fra Nic Waal. Vestfold er et lite fylke, så det var mulig å treffe barnas familier på hjemmebane.

– *Var arbeidet deres mest individrettet?*

– Både ja og nei. Det var ikke noe som het familieterapi, men vi arbeidet like mye med foreldrene som med barna. Systemisk tenkning slik vi kjenner det i dag, var det selvfølgelig ikke, vi hadde ikke det begrepsapparatet og de metodene vi har nå, men det var en utpreget familietenkning. Nic Waal var psykoanalytiker, men jeg tror hun ville hilst den nye familieterapien velkommen.

– *Du har hatt interesse for barn med atferdsproblemer, særlig asosiale unge piker som du har skrevet om?*

– Jeg bodde en tid på den svenske pioneren Gustav Jonssons «Barnebyn Skå» utenfor Stockholm. Der fikk jeg erfaring med miljøterapi. I unge år var jeg var ikke særlig god i direkte arbeid med asosial ungdom, spesielt ikke med de tøffe guttene. De merket nok at jeg var svært forskjellig fra dem. Et uttrykk som «bedremannsbarn» ville nok passet på meg, jeg var jo oppvokst i et miljø meget forskjellig fra deres.

– Blant det klientellet vi arbeidet med i Tønsberg, var det mange asosiale jenter. Jeg tror jeg hadde et bedre lag med dem. Den gang var det sex som var farlig, ikke stoff. Vi snakket om «forfløyne» jenter. Det «farlige» med sex var at man kunne få barn uten å være gift. Det var hovedbekymringen når det gjaldt disse jentene. Vår oppgave var å hente dem inn og bringe dem hjem, fysisk og psykologisk. Det var et merkelig psykisk helsevern, når jeg tenker på det nå.

– *Mange av disse jentene hadde kanskje vært utsatt for seksuelle overgrep?*

– Det hadde de helt sikkert, men vi tenkte overhodet ikke på det. Vi spurte heller ikke. Vi så forbindelsen til voksen/foreldre-problematikken, og knyttet deres problemer til omsorgssvikt og vanskeligheter hjemme. Det skulle gå noen tiår før seksuelle overgrep kom i sentrum for oppmerksomheten.

Psykotterapi er et mangesidig fagområde der den ene innsikten og erfaringsbakgrunnen ikke bør få dominere på bekostning av andre

– *Du avbrøt klinisk virksomhet i Vestfold for å arbeide ved Universitetet i Oslo. Hvorfor?*

– Nils Christie, professor ved Institutt for kriminologi og strafferett, spurte om jeg kunne tenke meg å bli amanuensis ved instituttet hans; de trengte en psykolog «i miljøet». Jeg befant meg i en periode da jeg faglig gikk på tomgang, dessuten var det gode arbeidsforhold der. Undervisningsplikten var minimal. Jeg fikk tre glade og lærerike år, og brukte tiden til å skrive boken «Samspill », en studie av ungdom og deres behandlere i behandlingshjem. Miljøet ved instituttet var fabelaktig, og vi leste hverandres arbeider. Jeg hadde lite trening i å skrive, så jeg skrev et manus på 800 sider som ved gode kollegers hjelp ble redusert til 300. Nils sa at jeg ikke måtte skrive «alt jeg visste», da ble det ikke godt. Jeg syntes jeg fikk en gratis utdanning i sosiologi, i alle fall avvikssosiologi, ved å være lærer der. Godt betalt studentliv som amanuensis.

Klinisk psykolog i min sjel

I 1973 ble Gerdt Henrik Vedeler bedt om å søke en førstelektorstilling som var ledig på Klinisk avdeling på Psykologisk institutt. Han ble der 3–4 år, i det faget han følte seg mest hjemme.

– *Hvilke oppgaver fikk du på Klinisk avdeling?*

– Jeg underviste i klinisk psykologi på 2. avdeling og ledet praksisseminar for studenter. Jeg var bindeledd mellom praksisstedene og instituttets kliniske avdeling. Jeg laget også et innføringsseminar i intervjueteknikk sammen med Yngve Aanerud. Han, senere Anna von der Lippe, og jeg var co-lærere på klinisk innføringskurs. Jeg var lærer i praktisk klinisk arbeid før klinikken ble opprettet på instituttet.

– *Du var ulik de andre lærerne, en av dem vi så mest utenfor kontoret.*

– Jeg hadde jo ikke blitt sosialisert til en «livsvarig universitetskarriere». Jeg var vel ikke universitetslærer av identitet noen gang, selv om jeg ikke ville unnvært årene ved Psykologisk institutt. Jeg synes jeg er blitt styrt av tilfeldigheter. Det var en tilfeldighet at jeg kom til Institutt for kriminologi. Hadde jeg ikke vært der og skrevet «Samspill», hadde jeg neppe blitt invitert til å søke lektorstillingen på Psykologisk institutt.

– *Du hadde ingen ambisjoner om å forandre på psykologutdanningen?*

– Nei. Jeg var nok mer «sosialklinisk» av orientering enn det som var toneangivende ved klinisk avdeling. På den annen side var det et mer ordnet pedagogisk opplegg på «klinisk». At det var to leire ved instituttet syntes jeg var sløsing med kreftene og uheldig for studentene og faget. Psykoterapi er et mangesidig fagområde der den ene innsikten og erfaringsbakgrunnen ikke bør få dominere på bekostning av andre. Dessuten er forskjellene mellom psykoterapeuter i hva de faktisk gjør mindre enn hva de sier de gjør. Det er mye teoretisk fundamentalisme ute og går, også i mitt eget miljø.

Psykisk helsevern i Øst-Finnmark

– Jeg forlot Universitetet i 1976 og dro til Kirkenes der man ønsket å opprette en klinikk innen psykisk helsevern for barn og ungdom i Øst-Finnmark. Jeg ble oppfordret til å søke sjefpsykologstillingen ved den nye bup'en på Kirkenes sykehus. I påvente av at den kunne starte ble jeg bedt om å sette i gang en pp-tjeneste i Sør-Varanger. Slik fikk jeg et års erfaring som pp-psykolog, et nytt felt for meg. Jeg fikk oppleve hva nordnorsk natur og kultur vil si på de mange skolebesøk og hjemmebesøk i en kommune på Vestfolds størrelse! Jeg samarbeidet med en gammel hedersmann av en skolesjef, som visste like lite om en pp-tjeneste som jeg gjorde. Improvisasjon er like viktig i utviklingsarbeid som i psykoterapi!

– Så begynte jeg på bup'en, som sjefpsykolog. Sammen med ildsjel og vaskeekte finnmarking, sosionomen Solveig Mortensen, måtte jeg finne ut hvordan psykisk helsevern i dette området burde se ut, klinisk og organisatorisk. En ting var klart: Vi måtte ut av kontorene på mange og lange reiser for å treffe klienter og ikke minst samarbeidspartnerne innen hjelpeapparatet.

– Da ble jeg for alvor interessert i familieterapi selv om jeg da ikke hadde noen egentlig utdanning på dette feltet. Min interesse for familieteori begynte mens jeg arbeidet ved klinisk avdeling ved Psykologisk institutt. For meg ble rekkefølgen miljøterapi, familieteori, og så klinisk arbeid med familier og andre systemer. Jeg manglet det systemiske perspektivet på den tiden. Klientkontaktene var av praktiske grunner ofte kortvarige med månedlige intervaller. Det hadde passet godt inn i et systemisk perspektiv.

Siden har jeg blitt mer og mer skeptisk til ekspertrollen, men den gang må jeg innrømme at det føltes fint

– *Opplevde du forskjeller mellom Nord og Sør i ditt arbeid som psykolog?*

– Det var jo en annen stil, mer umiddelbar, mindre akademisk og selvhøytidelig. Jeg trivdes veldig godt i dette miljøet, med både naturen og kulturen. Men etter fire år dro jeg sørover igjen,

med vond samvittighet. Søringer reiser dit opp, finner landsdelen eksotisk, og når de blir lei reiser de sørover igjen. Det avler mye bitterhet hos de lokale fagfolk som danner kontinuiteten i miljøene, men som ofte ikke får tilsvarende status eller anerkjennelse. Jeg ble drevet av private hensyn, en gammel mor og barn og barnebarn. En ledig sjefpsykologjobb gjorde at jeg kom tilbake til Tønsberg, til utgangspunktet i min psykologkarriere.

Oppvekst

– *Du er født i Fredrikstad. Hvem var foreldrene dine?*

– Far var allmennpraktiserende lege, mor Røde Kors-søster. Vi bodde i Fredrikstad de første ti år av mitt liv. Far døde da jeg var ti år, men var psykologisk til stede i vår familie gjennom hele min oppvekst. Det lå i kortene at det ville det være fint om også jeg ble lege.

– Så mor ble alene med tre små barn. Jeg er eldst, og har en tre år yngre søster og en syv år yngre bror. Mor fikk småjobber som sykepleier, og bestrebet seg på at vi miljømessig og kulturelt skulle ha det som tidligere. Selv om vi objektivt sett var fattige, opplevde jeg aldri at vi var det. Det var mors fortjeneste.

– Etter at far døde i 1937 bodde vi i Oslo til krigens begynte. Det var store forskjeller mellom Ullevål Hageby og Fredrikstad. I klassen på Ullevål skole var det bare én som ikke var barn av det gode borgerskap av lektorer, ingeniører og embetsmenn. Jeg opplevde en masse snobberi og segregering. I Fredrikstad hadde jeg vært sammen med «de andre», for der bodde ulike sosiale grupper mer om hverandre. Jeg ble sensitiv for klasseforskjeller, trolig fordi jeg flyttet mye som barn.

– Min interesse for psykologifaget tror jeg faktisk ble vekket allerede i konfirmasjonsalderen. Presten som konfirmerte meg, pastor Fyrvaldt, var en original, frisinnet og kulturelt interessert prest som kunne mer enn sitt fadervår. Utenfor blandingsgardinene trampet tyske soldater, mens vi satt i et lunt fellesskap og snakket om vidløftige ideer. Jeg ble opptatt av psykologi, men uten å vite at det var noe en «kunne bli».

– Min mor klappet i hendene da jeg valgte å studere psykologi. Hun har applaudert alt jeg har funnet på. At jeg skulle studere var opplagt, men ingen tvang for meg. I kombinasjonen gutt og eldst lå det at jeg skulle studere til ett eller annet akademisk yrke. Jeg ble nok lært opp til å ha lyst og fikk mye stimulans og støtte på det jeg gjorde. I de viktige spørsmålene i livet har jeg aldri gjort annet enn det jeg har hatt lyst til!

Motgang

– *Har du opplevd motgang i ditt arbeid som psykolog?*

– Jeg har hatt lite faglig motgang, men noe har jeg selvfølgelig opplevd. Den første bestyreren på Skjerpe var en gudbenådet ungdomsarbeider og fikk ungdommenes tillit på en fabelaktig måte. Jeg var sjalu fordi han var så populær. Jeg kunne snakke om alt, nok bedre enn min venn og «konkurrent». Men han fikk kontakt med våre unge klienter, ikke jeg. Jeg tok meg nær av det. Ingen utenom kona mi visste hvordan jeg hadde det.

– Karrieremessig motgang har jeg aldri hatt. Etter at jeg gikk av som sjefpsykolog ved Barne- og ungdomspsykiatrisk klinikk i Tønsberg, 66 år gammel, har jeg hatt en enormt artig og fremgangsrisk tid. Jeg synes jeg har hatt det uforskammet morsomt som psykolog. Ubundet av administrative plikter har jeg fått anledning til å være mer kliniker enn før. Jeg kan kritisere faglige forhold og gjør det en god del. I tilbakeblikk kan jeg huske at jeg for eksempel har vært frustrert over at leger, fordi de er

leger, har hatt en status som ikke alltid har vært fortjent. Men jeg er aldri blitt stoppet på grunn av at jeg ikke er lege. Jeg har jo vært med på å lage to klinikker og et behandlingshjem.

– *Du har vært pioner i utviklingen av familierapi, og må ha følt brytningen mellom psykoanalytisk og familierapeutisk tenkning. De aller fleste i din alder, både psykologer og psykiatere, er psykoanalytisk orienterte. Hva er det som har gjort at du valgte å utvikle deg i en annen retning?*

– Det hadde sammenheng med min interesse for miljøterapi. Jeg var den første som skrev teoretisk om det i «Samspill». Jeg var kliniker, men også opptatt av sosiale systemer. Derfra var steget kort til det mest klinisk relevante sosiale system av alle, familien.

– Jeg synes enkelte ytringer av den psykoanalytisk tenkemåten etter hvert har fått preg av «establishment» på en måte som for meg ikke har stimulert til faglig utvikling. Det er mer formen enn innholdet jeg ikke har kunnet finne meg til rette i. Jeg tror jeg var litt av et opposisjonelt «ja-men-menneske». Både i Vestfold og i Nord-Norge var det lettere miljøer, det psykoanalytiske eller psykodynamiske synssettet dominerte ikke der.

– Når jeg sammenlikner meg med sentrale personer innen det sosialkliniske miljøet, ser jeg godt min psykodynamiske bakgrunn, særlig når jeg praktiserer eller underviser i familierapi. Når individ og følelser er blitt mer integrert i og fått status også innen systemisk tenkning, merker jeg at jeg er blitt mer hel igjen. Når jeg underviser, sørger jeg alltid for å si noe om hvor viktig psykoanalyse og psykodynamisk tenkning er, slik at studenter med et ensidig syn blir satt på plass. Meg kan de i alle fall ikke innkassere som en som er med dem mot psykoanalysen. Jeg synes psykoanalysen er et verdifullt bidrag til psykologi og terapi, nødvendig historisk sett. Jeg har sans for mine venners og kollegers psykoanalytiske og psykodynamiske praksis. Men jeg synes den er upraktisk i den forstand at den ikke når viktige klientgrupper, og at den ikke er tilstrekkelig til å inspirere til den type praksis jeg driver. For dem som gjennomgår en psykoanalyse er den sikkert verdifull.

Egen familie

– *Hvordan løste dere omsorgen for barna da de var små?*

– Jeg var 23 år da jeg fikk mitt første barn. Den første kona mi, Janikke, var også psykolog, med jobb i pp-tjenesten og kriminalomsorgen. Da barna var små jobbet hun deltid, og vi hadde barnepike. Hun hadde nok mer dårlig samvittighet enn meg. Ideologisk var vi for likestilling, men i praksis vet jeg ikke om det fungerte slik.

– Selv med krevende jobber engasjerte vi oss mye i ungene. Inspirert av barnepsykologen Gesell laget vi skjemaer til kartlegging av spebarnets utvikling. Hvert sekund i det første år av vår sønns liv ble registrert; sov, bæsjet, gråt, lo, fikk bryst, hver dag i uken, klokken da og da. Han var demonstrasjonsbarn da Åse Gruda Skard skulle vise studentene hva et pinsettgrep er. Janikke og jeg satt stolte på første benk i det store auditoriet. På disken foran, tatt hånd om av mor Åse, lå vår sønn. Det var spennende og ærefyllt.

– *Som ekspert i barnepsykologi, synes du at du som far har «levd som du har lært»?*

– Janikke og jeg hadde en bevisst intensjon om ikke å være psykologer hjemme. Vi forsøkte å være som folk flest når det gjaldt strenghet. Jeg har aldri vært tilhenger av «moderne barneoppdragelse» eller av «grensesetting». Jeg tror at trygge unger som er glad i foreldrene og vise versa, ikke behøver å «grensesettes». Vi, og ikke minst min kone, var på en måte prinsipløse. Hun var en veldig god mor! Jeg synes selv at jeg har vært en bra nok far. Nå er jeg bade bestefar og oldefar!

Dessuten er forskjellene mellom psykoterapeuter I hva de faktisk gjør mindre enn hva de sier de gjør

Frihet og oppdrag

– Jeg ble pensjonist i 1993. Siden har jeg fått mange oppdrag med undervisning, veiledning og seminarledelse, innen familierapi, men også på andre områder der systemisk tenkning er relevant. Jeg har undervist ved en rekke andre institusjoner innen psykisk helsevern og barnevern. Dessuten har jeg en liten privatpraksis med direkte klientkontakt, enkeltpersoner og par. Jeg har i grunnen aldri vært så mye psykolog som nå, og det er gøy.

– Som psykolog legger jeg vekt på holdning, lite på teknikk. Jeg er inspirert av systemiske, narrative og sosialkonstruksjonistiske tradisjoner. Det dreier seg om å arbeide med forhold: Forhold klientene har til seg selv og seg i mellom, mellom klient og terapeut, mellom teammedlemmer og mellom etater. Jeg er også opptatt av pedagogikk. Jeg forsøker å la form og innhold passe sammen og understøtte hverandre. Dette blir hva jeg kaller en dialogisk undervisningsform, der samtale, reflekterende prosesser og rollespill inngår. Jeg liker ikke å holde forelesninger og er derfor ikke særlig god til det.

– Hvis du hadde fått snudd tiden tilbake til 1951, ville du ha valgt det samme i dag?

– Ja.

Jeg har vært uforskammet heldig som har holdt meg rimelig frisk. Jeg lever ikke noe spesielt sunt, ikke jogger og mosjonerer jeg noe større. Selv om jeg ikke husker så godt og merker at jeg begynner å bli eldre, tror jeg at jeg er mer slentrende og mindre høytidelig nå, og derfor en bedre psykolog. Hvis du hadde spurt komparenter i mitt liv da jeg var yngre, tror jeg nok kanskje at imaget mitt ville vært en flink og muligens litt selvhøytidelig, intellektuell ung mann. Den delen av meg tror jeg ikke er noe særlig befordrende for meg som klinisk psykolog. Jeg tror jeg er en bedre klinisk psykolog nå enn før. Jeg er egentlig ikke en spesielt trygg person, men å bli invitert til alt jeg gjør, gir mye trygghet!

– Jeg har vært heldig som har levet som psykolog i nettopp denne tiden og har truffet historien på det rette tidspunkt. Man kan jo være før eller etter sin tid; ens temperament, personlighet og interesser kan mer eller mindre svare til den tiden man lever i. Jeg føler at mine interesser og folks behov for mine bidrag har passet sammen.

Jeg tror jeg er mer slentrende og mindre høytidelig nå, og derfor en bedre psykolog

GERDT HENRIK VEDELER

- Født 1927 i Fredrikstad. Cand.psychol. 1951.
- Spesialist i klinisk psykologi 1969.
- Lang og variert arbeidserfaring fra forskning, undervisning, pp-tjeneste og psykisk helsevern for barn og ungdom.
- Sjeffpsykolog ved Barne- og Ungdomspsykiatrisk klinikk ved Vestfold sentralsykehus fra 1980 fram til pensjon i 1993.
- Videreutdanning i familierapi, Milano 1983–1985.

- Spesialist i klinisk familiepsykologi, NPE, 1995. Arbeider nå freelance med veiledning og undervisning i familierapi og systemisk arbeid.

UTVALGTE PUBLIKASJONER

1973: *Samspill – en studie av ungdom og behandlere*. Oslo: Universitetsforlaget.

1973: Frihetsstraffens innhold – betraktninger om fangers rettigheter og fengselets forpliktelser. *Norsk Juridisk Tidsskrift*.

1988: Familierapi i avdeling, et eksperiment med en ny kontekst. Medforfatter Sven Erik Tholander. I *Gjennom speilet og tilbake*. Oslo: Tano.

1994: Klienten og terapeuten mellom flere hjelpere – Må flere kokker bety mer søl? *Fokus på Familien*, nr. 2.

1997: Ad hoc dialogens plass i familierapiundervisning, *Fokus på Familien*, nr. 3–4.

Referanser

1973: *Samspill – en studie av ungdom og behandlere*. Oslo: Universitetsforlaget.

1973: Frihetsstraffens innhold – betraktninger om fangers rettigheter og fengselets forpliktelser. *Norsk Juridisk Tidsskrift*.

1988: Familierapi i avdeling, et eksperiment med en ny kontekst. Medforfatter Sven Erik Tholander. I *Gjennom speilet og tilbake*. Oslo: Tano.

1994: Klienten og terapeuten mellom flere hjelpere – Må flere kokker bety mer søl? *Fokus på Familien*, nr. 2.

1997: Ad hoc dialogens plass i familierapiundervisning, *Fokus på Familien*, nr. 3–4.